

– לפי שרצה לברר מדוע שמואל לא נטל ידיו, אם משום שסבר שהמאכיל אינו צריך ליטול, או שלא ידע את הדין אלא שלא הקפיד בנטילה, לכך לא נטל. כי אם אכן כך היה הדבר, באמת היה ראוי להכאה, שאעפ"י שאינו מחויב ליטול עפ"י דין, מכל מקום לפי ידיעתו היה כאן זלזול בנטילה. לכך לא התרעם על ההכאה אלא לאחר שנתברר אצלו ששמואל לא היה מזלזל בנטילה אלא ידע הדין שאין צריך ליטול. (בן יהודה. וע"ע בתורת חיים).

‘וכי נוגע זה בזה מאי הוי, צונן בצונן הוא? אמר אביי: נהי דקליפה לא בעי הדחה מי לא בעי’ – וכיון שכן, ראוי שלא יהיו נוגעים זה בזה, שמא ישכח ולא ידיח. ומסתבר לפי זה, שדבר שאינו נאכל ללא הדחה, כגון בשר חי – צורר ואינו נמנע, שאין חוששים שמא לא ידיח. (עפ"י הריטב"א, ראב"ד, בעל העיטור ועוד).

דף קח

‘אמר מר בר רב אשי: איזורו מוכיח עלי’ – לפי טעם זה לכאורה היה לנו לאסור עתה. אכן נראה, שכיון שמצד עיקר הדין היה מותר לכבס למי שאין לו אלא חלוק אחד, אם לא משום גזרה שמא יאמרו ‘כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין?!’ – אם כן כיון שלא גזרו חכמים, יהא הטעם אשר יהא, שוב אין לנו לומר גזרה חדשה. (עפ"י קובץ ענינים. ע"ע כדוגמת סברא זו, במובא בע"ז עה).

‘ניער את הקדרה אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה – אסור’ – יש מי שכתב שכשם שאם ניער את הקדרה מיד, אנו מניחים שלא הספיקה החתיכה לבלוע, כמו כן אם קדם וסילק את האיסור מיד – לא אסר. (חמודי דניאל – מובא בפתחי תשובה קה סק"ח. וכן מובא בשם הרדב"ז – ח"א רכג).
וכן נטה בערוך השלחן (קה, מג), אלא שכתב שדוקא אם סילק מיד ממש. ובנגיעת חם בחם בלא רוטב, כתב שם, בזה ודאי אין סברא לומר שהבליעה נעשית ברגע, וכל שכן לענין בליעת כלים, ודאי שהבליעה לוקחת שהות מסוימת. ‘אולי הוה השיעור כדי שיתנו על האש ויתחיל להרתיח, כמו כבוש בציר. ויש להתיישב בזה לדינא’.

ואולם מהפרי-מגדים (בפתיחה להלכות בשר בחלב – עפ"י משמעות לשון הפוסקים. וכ"ה בפרי תואר צח סק"ט. וע' גם בלשון הרא"ש כאן סוס"י כג) מבואר שאין להקל בדבר. (וכן כתב בשו"ת טוב טעם ודעת – קמא, קז).
וכתב המהרש"ם (בח"ב כ) שאין להקל בזה אלא באיסור דרבנן ובצירוף קולא נוספת. (וע"ש בח"א קצו, שצדק קולא זו לנידון הגעלת שיניים תותבות).
ולדעה האוסרת, יש לדחות הראיה ממשנתנו, שמא רק כאן לענין שתיעשה החתיכה ‘נבילה’, צריך שיהוי זמן שתיבלע לגמרי בחתיכה. כן כתבו בשו"ת עולת יצחק (קנו) ובשו"ת צור יעקב (קפה) – הובאו בשו"ת יביע אומר ח"ג או"ח כד, ח.

‘דרך בישול אסרה תורה’ – האם טיגון בכלל ‘בישול’ שאסרה תורה – ע' במובא בסנהדרין ד.

‘ומאי קסבר, אי קסבר אפשר לסוחטו מותר, חתיכה אמאי נעשית נבלה? אלא קסבר אפשר לסוחטו אסור...’ – יש לבאר, הלא לכאורה הנידון ‘אפשר לסוחטו אסור או מותר’ הוא הנידון אם החתיכה

עצמה נעשית נבלה, ומהו זה שאמרו 'אי קסבר אפשר לסוחטו מותר, חתיכה אמאי נעשית נבלה' הלא הוא כאומר דבר והיפוכו?

ובאר הר"ן (בסוף הפרק. ע"ש) ענין הדבר באריכות. ותורף דבריו, ששאלת 'אפשר לסוחטו' עיקרה בדיון בשר-בחלב נאמרה – האם הבשר אסור רק משום תערובת החלב הקיימת בו, ואילו יצוייר שיסחטו לגמרי את החלב – יהא הבשר מותר באכילה, או שמא אסרה תורה את הבשר מצד עצמו, גם אילו ייסחט החלב לגמרי.

ואמרו, שאם אנו נוקטים 'אפשר לסוחטו – מותר', הוי אומר אין הבשר אסור אלא משום תערובת החלב אשר בו, אם כן מסתבר שאם התבשלה חתיכה זו בחתיכות התר, אין לנו לשער כנגד כולה, אלא כנגד החלב הבלוע בה, שהרי הבשר לא נהפך לגוף האיסור. ואמנם היה מקום לסבור שכיון שבמציאות אפשר שהחלב הבלוע בו יישאר בחתיכה גם כאשר היא תתבשל עם הרבה חתיכות אחרות, (שאעפ"י שהבליעה מתפשטת גם בשאר החתיכות, הסברה נותנת שהיא נשארת יותר בחתיכה זו) – יש לשער כנגד כולה. אך מכל מקום מסתבר שכיון שאין האיסור אלא משום החלב המעורב, אין לשער אלא כנגד הבשר. ומהו הכריחו שדעת רב שהבשר אסור מצד עצמו, גם אילו יהא אפשר לסחוט לגמרי את החלב שבו. וכיון שכן, דין הוא לשער כנגד החתיכה כולה, שהיא גופו של איסור.

וכיון שכן, השוו חכמים שאר איסורים לדין בשר-בחלב, שגם בהם אנו דנים את החתיכה שבלעה מן האיסור כאילו היא עצמה נעשית כאיסור. (אבל מן התורה אין אומרים כן אלא בבשר-בחלב, שהלא גם הבשר שבלע הוא אחד ממרכיבי האיסור).

ולדעת הסוברים 'אפשר לסוחטו מותר', באר הר"ן, שמדובר כאשר ידענו שהאיסור אכן נסחט מן החתיכה הבלועה, וכגון שטעמה קפילא ואמר שאין בה טעם חלב.

(עוד שיטות וחילוקי דינים בענין 'חתיכה נעשית נבלה' בבשר-בחלב ובשאר איסורים – ע' בראשונים כאן, ובר"ן בסוף הפרק. וע"ע במובא לעיל ק.).

(ע"ב) 'חצי זית בשר וחצי זית חלב שבשולן זה בזה...' – פשוט בגמרא ששיעור חיוב על בישול בשר בחלב – בכזית. ונראה שטעם הדבר, כיון שהבישול אוסר לאכילה, מסתבר שדינו כאכילה, וכל אכילה בכזית. (עפ"י קובץ ענינים)

ובמנחת חינוך (הא צב, ב) כתב, שכל דיני התורה בסתם, שיעורם בכזית מהלכה למשה מסיני, כמו שאמרו (ביומא פ. ועוד) 'רוב שיעוריה כזיתים', מלבד באותן הלכות שנתפרש בהן שיעור אחר. ולכך בישול בשר-בחלב ואכילתם בכזית (הגם שלא נאמר בבשר-בחלב לשון 'אכילה'). וכן הותרת בשר הפסח והוצאתו חוץ לחבורה – בכזית. (וצ"ע ממה שאמרו בכריתות ו: שחיוב סיכה משמן המשחה לזר בכלשהו, ופרש"י דלא אשכחן בה שיעור. הרי מ' שכשלא נאמר בפירוש שיעור מסוים אין שיעור לדבר).

'בשלא ניער ולא כסה' – אבל אם כיסה, הרי זה כאילו ניער את הקדרה. ופרש רש"י, לפי שעל ידי כיסוי הקדרה, המים שלמטה עולים עד פיה, והרי הם מערבבים את הכל. והריב"ש (בשו"ת, רנה) פרש, שכיסוי הרי הוא כניעור מפני ההבל העולה מן הקדרה, וכשהיא מכוסה הוא מתפשט בכל החתיכות והטעם מתערב בכלן.

'אילימא לא ניער כלל ולא כסה כלל, מבלע בלע מפלט לא פלט' – משמע שחלב שנפל על חתיכה אחת שמחוץ לרוטב, לא נאסרה אלא אותה חתיכה (כשאין בה ששים כנגד החלב) ולא שאר החתיכות

שבקדרה. ואפילו חתיכה הסמוכה לה והנוגעת בה, אין האיסור עובר מחתיכה לחתיכה ללא רוטב. (כן היא שיטת התוס' בד"ה טיפת); ספר התרומה – נא, ומובא בהגהות אשר"י; רשב"א, סמ"ק ועוד). וכל שכן שתי קדרות ורתחות שהן אצל האש, אחת של חלב ואחת של בשר, אין נבלע מזו לזו אעפ"י שנוגעות. (כן פסק מהר"ם. מובא שם).

ואף על פי שחתיכת הבשר עצמה נעשית כנבלה, והרי היא נותנת טעם בכל הקדרה – כיון שאין האיסור עצמו (כלומר, טעם החלב המעורב בבשר) יכול להתפשט לשאר הקדרה, אינה נאסרת. (מפרשים).

ואולם יש מפרשים (ר"ן בסוף הפרק. וכן דעת הרמב"ן. כן נראית דעת הראב"ד – מאכ"א ט"ז), שלא אמרו 'מבלע בלע מפלט לא פלט' אלא לדעת הסובר 'אפשר לסוחטו – מותר', אבל לפי מה שאנו נוקטים להלכה אפשר לסוחטו – אסור, כלומר, גם אם היה ניתן לסחוט לגמרי את האיסור שנבלע, החתיכה נשארת באיסורה, הרי שגוף החתיכה נעשתה כדבר האסור מצד עצמו, ודאי אפשר שתתן טעם בשאר הקדרה. ואעפ"י שיבש ביבש אינו מבליע אלא בדבר שמן המפעפע, (כמו שאמרו לעיל צ"ז), כאן שונה, שהרי הקדרה מלאה בהבל ולחות. ועל כן יש לאסור את כל הקדרה גם אם לא נייער וכסה, אלא אם יש ששים כנגד החתיכה שבלעה, (כי להלכה קיימא לן מין במינו בטל בששים, דלא כרבי יהודה ורב).

(ובמ"מ (שם) צידד בדעת הרמב"ם כדעה ראשונה, שאם לא נייער וכסה, הכל מותר, אעפ"י שנוקטים חנ"נ. וכן דעת סמ"ק המובאת בש"ך קג סק"ח. ולזה הסכים הגר"א קה סק"מ. וכן נראית דעת הרמ"א – ע' חזו"א טז, ד.

וע"ע בחדושי הגר"ח הלוי שם, שבאר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד ביסוד דין 'אפשר לסוחטו אסור' – אם משום שאיסור בשר-וחלב חל גם כאשר ייפרדו זה מזה, שהוא חל על עצם הבשר והחלב אעפ"י שכבר אינם בתערובת. או שמא אין איסור בב"ח בעצם אלא כשהם בתערובת, ולכך אם לא נייער, שאר החתיכות מותרות, משום שאין טעם החלב יוצא לשאר החתיכות, ואעפ"י שטעם הבשר יוצא לקדרה, מ"מ אין החלב יוצא ואין שם תערובת, אלא שיש דין נוסף, שאותה חתיכה שכבר נאסרה, אינה חוזרת להתרה, והו ענין 'אפשר לסוחטו אסור', אך עצם איסור בשר-וחלב אינו שייך כשהופרדו זה מזה.

ולפי סברה זו באר את דעת הראב"ד, שהחתיכה שבלעה אינה אוסרת את כל הקדרה אלא לפי דעת האומר מין במינו לא בטל, אבל להלכה שמב"מ בטל, אין החתיכה אוסרת את שאר הקדרה מדין 'טעם כעיקר', כיון שבאמת הרי פקע עצם האיסור מן החתיכה, ורק משום שנאסרה אינה חוזרת להתר, ואין דנים בכגון זה דין 'טעם כעיקר', ע"ש בבאור.

ויש מפרשים סברת 'אפשר לסוחטו אסור', שאמנם אילו היה אפשר להפריד לגמרי את החלב מן החתיכה שנבלע בה, היתה חוזרת החתיכה להתרה, אך כיון שנשאר בה משהו, הגם שאין שם נתינת טעם – אסורה. ע' בתוס' להלן קיב. ד"ה תרי, ועוד; חזו"א כ, ח; בית ישי קלג, הערה ג).

דף קט

'הכחל...'. תימצות שיטות הראשונים – ע' בשאלות ותשובות לסיכום.

'הלב...'. במחלוקת הראשונים אם דם שבשלו אסור מן התורה או מדרבנן – ע' במובא במנחות כא.

ענינים; פרפראות

'אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכדי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה...' – דלא שלל מאתנו